

LA JORNADA «CONNEXIONS ENTRE ELS DRETS DE FAMÍLIA I DE SUCCESSIONS A CATALUNYA. REFLEXIONS I PROPOSTES PER A UNA SOCIETAT GLOBALITZADA», CELEBRADA A BARCELONA EL 15 DE MARÇ DE 2019

La jornada «Connexions entre els drets de família i de successions a Catalunya. Reflexions i propostes per a una societat globalitzada» va ser el fruit de la col·laboració sinèrgica entre la Societat Catalana d'Advocats de Família (SCAF), l'Associació Catalana d'Experts en Dret de Successions (ACEDS) i l'Il·lustre Col·legi de Notaris de Catalunya (CNC). Com no podia ser d'altra manera, la benvinguda a la jornada va ser a càrrec dels màxims dirigents de les institucions mencionades: la Sra. Mercè Mira Cortadellas, presidenta de la SCAF; el Sr. Ramon Pradesaba Ricart, president de l'ACEDS; el Sr. Joan Carles Ollé i Favaro, degà del CNC, i el Sr. Xavier Bernadí i Gil, director general de Dret i d'Entitats Jurídiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Durant els discursos inaugurals, el Sr. Ollé i Favaro va posar de manifest la celeritat amb què en l'actualitat s'estan produint els canvis sobre la normativa de família i successions, i va defensar que les institucions civils catalanes, tot i la seva antiguitat i el seu profund arrelament en el dret romà, continuen avui dia sent plenament actuals i útils per als reptes que planteja la societat globalitzada de les primeres dècades del segle XXI. En aquesta mateixa línia, el Sr. Bernadí i Gil va fer una referència especial a la Comissió de Codificació de Catalunya i a l'Observatori de Dret Privat com a exemples de bona dinàmica de treball i d'excel·lència tècnica; en concret, va ressenyar que l'activitat d'ambdós òrgans està actualment centrada a completar el llibre sisè del Codi civil de Catalunya (CCCat) i a posar al dia el llibre segon, així com a fer el seguiment del Projecte de Llei de modificació del llibre quart per tal de garantir la igualtat de drets i la no discriminació de les persones amb discapacitat sensorial.¹ A més, va revelar a l'audiència que s'està portant a terme un reestudi integral del llibre quart per tal d'introduir-hi millores puntuals; millores que, no obstant això, poden arribar a afectar —segons les paraules textuais del director general— institucions successòries de tanta rellevància com la llegítima i el desheretament, entre d'altres.

1. El mencionat Projecte de llei va ser tramès al Parlament de Catalunya amb el número d'expedient 200-0001712. El text del Projecte va ser aprovat pel Govern de la Generalitat el 29 de juny de 2018 i és accessible a través de l'enllaç següent: <http://justicia.gencat.cat/web/.content/home/departament/legislacio/projectes_i_avantprojectes_normatius/av_reforma_codi_civil/av_llei_llibre4ccc_text_20180629.pdf>.

Per altra banda, el Sr. Pratdesaba Ricart i la Sra. Mira Cortadellas van relatar com va sorgir la voluntat d'imbricar els esforços de la SCAF i de l'ACEDS en la celebració de la jornada: arran de la pregunta formulada per un participant durant una jornada anterior i com a conseqüència de l'estret lligam que sempre ha existit entre el dret de família i el dret de successions, com bé demostren els propis plans docents de les facultats de dret. El Sr. Pratdesaba va alinear-se amb les paraules del degà del CNC i va destacar que, com diu López Burniol, la característica que brinda al dret civil català la seva gran capacitat d'adaptació al canvi dels temps és precisament l'encimbellament del principi de l'autonomia de la voluntat com a fonament de les seves institucions, incloent-hi —*mutatis mutandis*— les inherents a les matèries de família i successions.

La primera ronda de ponències va ser moderada pel Sr. Joan Vidal de Llobatera i van participar-hi el Sr. Antoni Bosch Carrera, notari de Barcelona, el Sr. Josep Maria Bachs, president de la Secció Onzena de l'Audiència Provincial de Barcelona, i el Sr. Jaume Tarabal Bosch, professor agregat del Departament de Dret Civil de la Universitat de Barcelona (UB).

El Sr. Bosch Carrera, en la seva ponència, intitulada «Què és una parella estable amb garantia jurídica?», va fer un repàs de la situació actual de la regulació de les parelles de fet tant a Catalunya com a la resta d'Espanya i a Europa. Va criticar especialment la postura del Tribunal Constitucional (TC) respecte de la diferenciació entre els matrimonis i les parelles estables o unions de fet. Va destacar que, en aquest sentit, la jurisprudència reiterada del TC afirma que la llei no pot establir les relacions internes de les parelles estables ni els efectes econòmics i patrimonials que es deriven de la constitució d'aquesta classe d'unions, ja que això aniria en contra de l'article 10.1 de la Constitució espanyola (CE), atès que coartaria el lliure desenvolupament de la personalitat d'aquells individus que, per les seves conviccions personals, no desitgen casar-se ni establir cap règim intern de parella anàleg a un règim econòmic matrimonial.

Des de la perspectiva judicial, l'intervinent va portar a col·lació la jurisprudència del Tribunal Suprem, que ja fa temps que diu que el procés de divorci regulat en el llibre quart de la Llei d'enjudiciament civil no és el camí procedimental que s'ha de seguir per a procedir a la dissolució de les parelles de fet, i ho fa tot citant la jurisprudència del TC que dictamina que la parella estable i el matrimoni no són fets anàlegs. Des del marc registral, la Direcció General de Registres i del Notariat fa seva la tesi del TC: per exemple, la Resolució de la Direcció General de Registres i del Notariat (RDGRN) d'11 de juny de 2018 resol que una parella de fet, encara que hagi pactat sotmetre's al règim econòmic matrimonial de la societat de guanys, no pot inscriure una adquisició a nom de dita societat.²

2. Com a colofó al seu raonament jurídic, la RDGRN esmentada conclou: «Según los razonamientos precedentes, no puede aplicarse a la inscripción en el Registro de la Propiedad por los integrantes de la pareja de hecho el régimen económico-matrimonial de la sociedad de gananciales, a pesar de haber

Segons l'opinió del ponent, la figura de la parella de fet ha de repensar-se: la dissímil, confusa (i de vegades inexistent) regulació espanyola de les unions estables de parella crea una important inseguretat jurídica que genera uns costos personals i socials que podrien evitar-se. Creu que el camí que s'ha de seguir és el que ha plantejat la Unió Europea mitjançant el Reglament (UE) 2016/1104, pel qual s'estableix una cooperació reforçada en matèria d'unions registrades, però el qual lamentablement no resulta aplicable a les parelles de fet regulades pel dret civil català perquè l'article 234-1 CCCat no exigeix que la unió estable de parella sigui objecte d'inscripció en un registre públic.³

Per acabar, el Sr. Bosch Carrera va plantejar la necessitat de fer una anàlisi sobre quins són els trets diferencials entre el matrimoni i la parella de fet que justifiquen un tractament jurídic distint d'ambdues figures. El ponent proposa que potser s'hauria de partir d'una diferenciació tripartida: el matrimoni, que ha d'existir per a les persones que tinguin la voluntat de casar-se i de regir les seves relacions internes d'acord amb el règim econòmic matrimonial que escullin o amb el que assenyali l'article 9.2 del Codi civil (CC) espanyol; les unions registrades, que, sense necessitat de portar a terme les rígides formalitats del casament, han de portar prefixat un règim jurídic que doni seguretat jurídica tant a la parella com a la societat; i, en tercer i últim lloc, les parelles de fet en sentit estricte (també anomenades *concupinats* en països com Bèlgica, Alemanya i Suïssa), que en el seu fur intern només es governen pels pactes als quals arriben els membres de la parella, amb respecte —és clar— dels límits generals establerts en l'article 1255 CC.

A continuació va ser el torn del Sr. Bachs Estany, que va centrar l'objecte de la seva ponència en l'abast i la regulació de les parelles de fet en el dret comparat. El ponent va insistir que necessitem establir una definició de mínims de què constitueix una parella de fet i va afirmar que podria treballar-se sobre una descripció genèrica d'aquest estil: «Constitueixen parella de fet les persones majors d'edat o menors emancipades que, sense ser parentes entre si segons la llei, conviuen afectivament en parella amb vocació

---

sido pactado expresamente, *sin que pueda admitirse lo que ha sido calificado por algún sector doctrinal y jurisprudencial como "matrimonio parcial", limitado únicamente a los efectos económicos*. Ello no obsta para que, en aras a la voluntad expresamente declarada de los convivientes de hacer comunes los bienes adquiridos durante la convivencia, puedan éstos inscribirse a nombre de aquéllos, pero deberá realizarse por medio de figuras como la de la sociedad particular, universal o la comunidad de bienes, siendo esta última la fórmula utilizada en la escritura de compraventa» (la cursiva és nostra).

3. Com és notori, actualment la inscripció de les parelles estables al Registre de Parelles Estables de Catalunya és totalment potestativa, tal com assenyala l'article 4.1 de l'Ordre JUS/44/2017, de 28 de març, per la qual s'aprova el Reglament del Registre de Parelles Estables de Catalunya. Això provoca que, de conformitat amb els articles 1 i 3.1a del Reglament (UE) 2016/1104, dit text legal no resulti aplicable a les parelles estables sotmeses al dret civil català.

d'estabilitat i permanència, i poden regular, fins i tot abans de començar la convivència, les seves relacions econòmiques i patrimonials, tant *inter vivos* com *mortis causa*».

A més, el Sr. Bachs va proposar que la normativa civil podria considerar la possibilitat d'inscriure la parella de fet en un registre de caràcter administratiu organitzat pels consistoris municipals, el qual només tindria efectes merament probatoris. El motiu d'aquesta proposició, segons l'intervinent, és que un registre d'àmbit local facilitaria més la inscripció que si s'ha de fer en el Registre Civil, simplement per raons de proximitat i conveniència.

Posteriorment, el ponent va fer un repàs dels ordenaments jurídics d'algunes comunitats autònomes. Va remarcar quines havien regulat la qüestió amb més profusió pel fet de tenir competències en matèria civil d'acord amb l'article 149.1.8 CE (Galícia, Navarra i Aragó) i quines s'havien limitat a la creació de registres administratius autonòmics de caràcter potestatiu (per exemple, Astúries). El president de la Secció Onzena de l'Audiència Provincial de Barcelona portava també preparada una profusa exposició sobre la regulació de les parelles estables als nostres països veïns (Portugal, Andorra, el Marroc, Bèlgica, Alemanya, Suïssa, etc.), però lamentablement no va poder presentar-la a causa de les limitacions de temps fixades per a cada ponència.

Finalment, el Sr. Bachs Estany va tancar la seva intervenció criticant la jurisprudència del TC en la matèria. En aquest sentit, va afirmar que els arguments esgrimits pel més alt guardià de la Carta Magna no eren veritables arguments jurídics, sinó arguments merament polítics.

En tercer lloc i tancant la primera ronda de ponències, va prendre la paraula el Sr. Tarabal Bosch, que va començar el seu torn de paraula remarcant que l'any 1999 Catalunya es convertí en la primera comunitat autònoma espanyola que va preveure un marc regulador de les parelles de fet, alhora que, també per primer cop a Espanya, va reconèixer drets familiars i successoris a les parelles homosexuals.

Ulteriorment i citant els resultats de l'enquesta contínua de llars elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), va adduir que s'està produint una disminució gradual i sostinguda del nombre de famílies matrimonials de caire clàssic, mentre que el nombre de famílies de models alternatius (famílies monoparentals, parelles no matrimonials, etc.) està clarament a l'alça; cosa que sens dubte justifica la necessitat de regular amb major atenció i detall la institució de la parella de fet.

El Dr. Tarabal va defensar també que, segons la seva opinió, és molt difícil arribar a una regulació de mínims considerada en el llibre segon del CCCat en l'apartat relatiu a les parelles de fet (que deixa a l'arbitri de la parella la possibilitat de delinear i pactar un règim propi que s'adapti a les seves circumstàncies de vida i que sigui d'aplicació preferent a les previsions *ex lege* —art. 234-3.1 CCCat—) pugui vulnerar l'article 10.1 CE, relatiu al desenvolupament de la pròpia personalitat. No obstant això, Tarabal va advertir als assistents que la tesi recollida en la Sentència del Tribunal Constitucional (STC) 93/2013 (que va declarar inconstitucionals diversos articles de la Llei foral navarresa 6/2000, de 3 de juliol, per a la igualtat jurídica de les parelles

estables) pesa com una espasa de Dàmocles sobre el dret civil català, ja que un eventual recurs d'inconstitucionalitat dirigit contra la normativa catalana podria provocar també la nul·litat de bona part dels llibres segon i quart del Codi civil de Catalunya.⁴

L'intervinent va posicionar-se en contra de l'argumentari del Tribunal Constitucional tot dient que considera completament lògica i coherent la dicotomia de total equiparació del membre supervivent de la parella estable amb el membre supervivent del matrimoni en matèria successòria i d'intervenció de mínims en l'àmbit del dret de família,⁵ i va justificar aquesta bifurcació tècnica amb el fet que, respecte dels proble-

4. Vegeu l'argument emprat pel Tribunal Constitucional en el fonament jurídic tretzè de l'avant dita Sentència per a justificar la nul·litat d'alguns preceptes de la Llei navarresa sobre parelles de fet. Com pot inferir-se de la seva lectura, la mateixa tesi podria ésser emprada contra els articles 241-1 i seg. i 442-3 a 442-7 CCCat, entre d'altres:

El art. 11 introduce ciertas modificaciones en tres Leyes de la Compilación del Derecho civil foral de Navarra, referidas al régimen sucesorio. *El apartado 1 añade un párrafo a la ley 253 equiparando a la situación del cónyuge viudo al miembro sobreviviente de una pareja estable a efectos del usufructo de fidelidad sobre todos los bienes y derechos que pertenecian al fallecido en el momento de su muerte.* Por su parte, *el apartado 2 modifica la ley 304.5 incluyendo a la pareja estable junto con el cónyuge viudo en el orden de llamamientos de la sucesión legal en bienes no troncales.* Finalmente, el apartado 3 modifica la ley 341, disponiendo que el miembro sobreviviente no puede ser contador-partidor, al igual que el heredero, el legatario de parte alícuota y el cónyuge viudo. Pues bien, *las dos primeras modificaciones de leyes de la Compilación no se limitan a prever la posibilidad de que al miembro sobreviviente de la pareja estable se le reconozcan determinados derechos sucesorios, lo que hubiera dotado a la regulación de un carácter dispositivo, sino que establecen preceptivamente tales derechos, prescindiendo de la voluntad de los integrantes de la pareja, únicos legitimados para regular sus relaciones personales y patrimoniales* y, en consecuencia, *para acordar entre ellos los derechos que pueden corresponder a cada uno en la sucesión del otro.* Si la constitución de una unión estable se encuentra fundada en la absoluta libertad de sus integrantes, que han decidido voluntariamente no someter su relación de convivencia a la regulación aparejada *ex lege* a la celebración del matrimonio, *no resulta razonable que esa situación de hecho sea sometida a un régimen sucesorio imperativo, al margen de su concreta aceptación o no por los miembros de la pareja.* Máxime cuando la Compilación del Derecho civil foral de Navarra ofrece una amplia regulación que permite instrumentar la sucesión de los integrantes de la pareja que, partiendo de la libertad de disposición declarada en la ley 149, cuentan con las opciones que les ofrecen las donaciones *mortis causa* (leyes 165 a 171), los pactos o contratos sucesorios regulados en el título IV del libro II o, finalmente, el testamento de hermandad a que se refieren las leyes 199 y siguientes.

Por tal razón, los apartados 1 y 2 del art. 11, al desconocer la libertad de decisión de los componentes de la pareja estable, incurren en inconstitucionalidad por vulneración del art. 10.1 CE. Igual declaración ha de efectuarse en cuanto al apartado 3, por su directa conexió con aquéllos, ya que viene a establecer una consecuencia inherente a los derechos sucesorios reconocidos, que es la incapacidad para ser contador-partidor, debido al evidente conflicto de intereses existente. [La cursiva és nostra.]

5. Aquesta dicotomia o tractament diferenciat de l'estatut de la parella estable en l'àmbit successori i en l'àmbit familiar es pot deduir, per exemple, de l'anàlisi dels articles 231-30 i 231-31 CCCat, relatiu al

mes propis de l'àmbit familiar, sempre es pot arribar a una solució pactada, mentre que, en l'àmbit del dret successori, el causant, una vegada ha finat, ja no pot dir-hi la seva. A més, va puntualitzar que ningú està fent gaire cas dels arguments continguts en la STC 93/2013, atès que algunes lleis estatals han equiparat la parella de fet amb la parella matrimonial a l'hora de, per exemple, poder promoure una acta de notorietat d'hereus abintestats (vegeu la redacció actual de l'art. 55 de la Llei del notariat).

En definitiva, el Dr. Tarabal Bosch creu que és qüestió de temps que la solució d'equiparació entre el matrimoni i la parella de fet en l'àmbit successori establerta pel dret civil català sigui adoptada per la resta d'ordenaments jurídics civils d'Espanya.

La segona tanda de ponències va ser moderada per la Sra. Concha Ballester Colomer i van participar-hi el Sr. Jesús Fuentes Martínez, notari de Barcelona, la Dra. Cristina González Beilfuss, catedràtica de Dret Internacional Privat de la UB, i el ja mencionat Sr. Pratdesaba Ricart.

La intervenció del Sr. Fuentes Martínez va gravitar primordialment al voltant de la seva experiència subjectiva com a professional, en relació amb la qual va destacar el paper dels notaris com a pràctics del dret en la nostra societat. El Sr. Fuentes va recomanar limitar el màxim possible l'àmbit dels poders generals davant l'abast de les potestats que normalment brinden a l'apoderat, i va indicar que en la majoria de supòsits és altament convenient fer un «vestit a mida» per a cada cas i limitar les facultats a les que siguin estrictament necessàries. De la mateixa manera, va parlar sobre el paper dels poders preventius en l'àmbit de la família, dels quals va destacar que, si bé són molt útils per a prevenir la concurrència d'incapacitats sobrevingudes, s'ha de tenir una cautela particular a l'hora de configurar-los, sobretot si s'atorguen entre cònjuges o membres d'una parella estable. En aquest últim supòsit, diu, s'ha de preveure sempre una clàusula d'extinció recíproca per al cas que un d'ells decideixi revocar unilateralment el poder atorgat a la seva parella. En l'àmbit estrictament notarial, el ponent va fer referència a la importància que l'article 421-7 CCCat faculti el notari per a jutjar autònomament la capacitat legal del testador abans de permetre-li atorgar testament, i en relació amb això va afirmar que ell prefereix mantenir una llarga conversa amb el testador abans de jutjar si és apte o no per a testar. Recomana que aquesta pràctica s'estengui el màxim possible entre els membres del notariat com a mesura de seguretat i prevenció, i que es procuri deixar constància del contingut i la durada de la conversa en la mateixa escriptura pública sempre que sigui possible.

En segon lloc va intervenir la Dra. González Beilfuss, que va tractar l'objecte de la jornada des de la perspectiva del dret internacional privat. Va donar inici a la seva

---

dret de parament i a l'any de plor, respectivament, que no consideren la parella estable com a beneficiària dels mencionats drets, mentre que els articles 442-3 i seg. CCCat equiparen completament el membre supervivent de la parella estable amb el cònjuge vidu pel que fa a l'ordre de crides i al dret d'usdefruit universal de l'herència en la successió abintestada.

ponència comentant breument la sentència del cas *Radmacher v. Granatino*, dictada l'any 2010 pel Tribunal Suprem del Regne Unit (Supreme Court of the United Kingdom) i que és un fantàstic exemple de l'extraordinària complexitat que pot arribar a assolir el fenomen familiar i successori quan intervé algun element d'internacionalitat: un notari alemany autoritza el 1998 uns capítols matrimonials de separació de béns atorgats per un ciutadà francès i una ciutadana alemanya que viuen i contrauen matrimoni a Londres, però no té en compte que en aquella època la llei anglesa considerava que els capítols matrimonials o pactes en previsió d'una ruptura (*ante-nuptial agreements*) eren contraris a l'ordre públic anglès.⁶ Aquest cas posa en relleu, segons la ponent, que quan detectem un element d'estrangeria hem de fer una anàlisi de què passaria si l'assumpte s'hagués de resoldre davant dels tribunals d'un país estranger i aplicant la llei estrangera, per tal de plantejar-nos quina és realment la llei aplicable a la capacitat de les parts, al fons de l'assumpte i a la forma de l'instrument atorgat o del contracte subscrit.

A continuació, la Dra. González va ressaltar la incipient tendència de la legislació europea a ampliar l'esfera de l'autonomia de la voluntat conflictual en el marc del dret de família i del dret de successions, com demostren l'article 5 del Reglament (UE) 650/2012, triple de successions (que permet a les parts involucrades en un procediment judicial relatiu a una herència transfronterera pactar que els tribunals d'un determinat estat membre coneguin del litigi si el causant ha elegit com a llei aplicable a la seva successió la llei d'aquell estat membre) i l'article 7 del Reglament (UE) 2016/1104, d'unions registrades (que permet una elecció de característiques similars en l'àmbit de la competència judicial internacional sobre els efectes patrimonials de les unions registrades).

També va parlar succintament sobre la possibilitat d'incorporar la figura del *trust* als ordenaments català i espanyol, i va remarcar la conveniència de ratificar el Conveni de la Haia d'1 de juliol de 1985, sobre la llei aplicable al *trust* i al seu reconeixement. És absurd, afirma, negar-se a ratificar dit Conveni sobre la base que la normativa civil espanyola no considera ni regula el *trust*, ja que el mencionat instrument internacional no té la pretensió d'introduir-lo en l'ordenament jurídic de les altres parts contractants, sinó permetre donar un tractament jurídic adequat als *trusts* constituïts vàlidament a l'estranger que tinguin repercussions al nostre territori.

En tercer lloc, la ponència del Sr. Pratdesaba Ricart versà sobre la importància i la versatilitat de la institució del pacte successori. Pratdesaba coincidí amb Tarabal Bosch que l'autonomia de la voluntat té molt més joc en el Codi civil català que en el Codi civil espanyol, el *Code civil* francès o el *Codice civile* italià. Simultàniament, en

6. A continuació adjuntem un enllaç a un resum de l'*iter* processal del cas *Radmacher v. Granatino* en llengua anglesa: <<https://vardags.com/law-guide/important-divorce-cases/radmacher-v-granatino>> (última consulta: 16/3/2019).

la doctrina espanyola hi ha una voluntat certament unànime sobre la necessitat de fer una reforma transversal de tota la matèria successòria del Codi civil espanyol, com demostra el Projecte de codi civil espanyol elaborat per l'Associació de Professors de Dret Civil (APDC).⁷ En concret, els articles 463-1 i següents del mencionat projecte ja consideren la institució del pacte successori com una figura que s'ha d'incorporar a l'ordenament de dret civil comú.

Com a paradigma de la tendència a facilitar l'exercici de l'autonomia de la voluntat en l'àmbit successori, destaca la reforma recent del Codi civil belga, que ha entrat en vigor al setembre del 2018 i que ha modificat fortament el seu dret de successions. Ha passat a regular la successió contractual creant una doble modalitat de pactes successoris molt similar a la regulada pel CCCat: es preveu una modalitat que abasti tota la família i tot el patrimoni del *de cuius* o causant, i una modalitat més restringida els efectes de la qual només es desplegaran sobre una part dels familiars del testador o sobre uns béns o drets concrets (de manera anàloga al nostre pacte successori d'atribució particular —art. 431-29 i seg. CCCat—). El Codi civil belga també ha modificat els drets successoris dels cònjuges vidus, reforçant-los.

La intervenció de Pratdesaba finalitzà amb un al·legat a favor dels pactes successoris: poques coses avui dia són estrictament unilaterals i afecten només una persona, i, certament, la successió no forma part de dita llista. Per tant, en molts casos, la millor manera de resoldre una successió que afecta un nombre significatiu de persones és dotant-les de la possibilitat de participar en la seva ordenació.

L'última ronda de ponències va ser dirigida pel professor Joaquim Bayo Delgado, exmagistrat de l'Audiència Provincial de Barcelona, i van participar-hi la Sra. Raquel Iglesias Pajares, notària de la Llagosta, la Sra. Yolanda Lobao Andrés, advocada, el Dr. Josep Maria Fontanellas i Morell, professor de Dret Internacional Privat de la Universitat de Lleida (UdL), i la Dra. Esperança Ginebra Molins, professora titular de Dret Civil de la UB.

La ponència de la Sra. Iglesias Pajares va tractar sobre els divorcis notariais amb elements internacionals. Com sabem, la Llei estatal 15/2015, de jurisdicció voluntària, va atorgar competència als notaris per a poder autoritzar escriptures públiques de divorci quan els cònjuges vulguin posar fi a la seva unió matrimonial de mutu acord, sempre que dits cònjuges no tinguin sota la seva potestat parental fills menors no emancipats o amb la capacitat modificada judicialment (art. 82 i 83 CC). En aquest cas, l'escriptura pública ha de ser acompanyada del conveni regulador que contingui els pronunciaments exigits per l'article 90 CC.

Aquesta modificació legal, que ha adjudicat als notaris funcions de caire jurisdiccional, ha estat valorada positivament per molts operadors jurídics, atès que ha

---

7. Els textos del Projecte de codi civil formulat per l'APDC són accessibles a través de l'enllaç següent: <www.derechocivil.net/esp/libros.php> (última consulta: 17/3/2019).

contribuït a alleugerar la càrrega dels jutjats de primera instància especialitzats en dret de família. Malgrat això, també ha causat certes confusions de tipus normatiu, com ara la controvèrsia relativa a si els notaris són òrgans jurisdiccionals o actuen com a tals en l'àmbit del Reglament (UE) 1103/2016, pel qual s'estableix una cooperació reforçada en l'àmbit de la competència, la llei aplicable, el reconeixement i l'execució de resolucions en matèria de règims econòmics matrimonials. Segons la seva opinió i basant-se parcialment en la contradictòria redacció del considerant 29 del mencionat Reglament de règims econòmics matrimonials, entén que els notaris sí que actuen com a òrgan jurisdiccional en aquesta matèria, fet que comporta que hagin d'estar subjectes a les normes de competència contingudes en dit Reglament quan estiguin exercint funcions judicials relatives a la liquidació del règim econòmic matrimonial.

La notària també criticà que a Espanya no es disposa de mitjans o mecanismes de coordinació notarial-judicial per tal d'assegurar si s'ha celebrat un procediment de divorci o si s'està substanciant un procés de divorci davant dels tribunals espanyols o d'un altre estat membre, cosa que dificulta la feina del notariat en aquest punt. De fet, la intervingent va tancar la seva exposició recomanant als notaris que autoritzen escriptures públiques de divorci, que incloguin en aquestes una clàusula d'elecció de la llei aplicable al divorci (atès que l'article 5.1 del Reglament Roma III —Reglament (UE) núm. 1259/2010 del Consell, de 20 de desembre de 2010, pel qual s'estableix una cooperació reforçada en l'àmbit de la llei aplicable al divorci i a la separació judicial— considera la possibilitat que els cònjuges exercitin la *professio iuris* respecte d'aquest extrem) i que facin constar que no es troben en situació de litispendència en aquell precís moment, perquè, encara que estan exercitant funcions jurisdiccionals, no disposen d'instruments per tal de conèixer si hi ha hagut o hi ha algun procés en curs relatiu al divorci o a la liquidació del règim econòmic matrimonial de la parella atorgant.

Per la seva part, la Sra. Lobao Andrés va emprar el seu torn de paraula per a parlar sobre el Reglament (UE) 650/2012, triple de successions, i sobre el paper del certificat successori europeu (CSE), regulat en els articles 62 i següents del Reglament esmentat. Va destacar que els efectes jurídics desplegats per aquest comporten un desitjable augment de la seguretat jurídica, però també va lamentar alguns dels seus inconvenients, com el seu curt període de validesa (sis mesos prorrogables *ex art.* 70.3 del Reglament 650/2012) i la feixuguesa que comporta haver d'emprar els formularis previstos en el Reglament d'execució (UE) 1329/2014, de 9 de desembre. A més, va proposar que segurament seria positiu establir que l'ús del CSE fos obligatori i que caldria acompanyar aquesta obligatorietat de la creació d'un registre europeu comú on es recollissin tots els CSE que són expedits, cosa que agilitaria i facilitaria en gran manera els tràmits successoris a tota la Unió Europea.

Posteriorment, la ponent va posar en relleu la importància del Reglament (UE) 1911/2016, de 6 de juliol de 2016, pel qual es facilita la lliure circulació dels ciutadans simplificant els requisits de presentació de determinats documents públics a la Unió

Europea. Aquest Reglament, que ha entrat íntegrament en vigor fa molt poc (el dia 16 de febrer de 2019, segons el seu article 27.2), permet que determinats documents públics emesos per òrgans dels estats membres quedin exempts de qualsevol tràmit de legalització quan hagin de ser presentats davant d'òrgans d'un altre estat membre. Sobre la pràctica, això significa que els documents públics considerats en l'article 3 del mencionat Reglament no han d'ésser acompanyats d'una postil·la del Conveni de la Haia de 5 d'octubre de 1961 quan es vulguin aportar davant dels òrgans i les institucions d'altres països de la Unió Europea. Aquesta exempció afecta, per exemple, els certificats de naixement i defunció, els relatius a l'estat civil, el divorci, la separació judicial i la nul·litat del matrimoni, els relatius a la filiació, l'adopció i la nacionalitat, i el certificat d'antecedents penals, entre d'altres.

En últim lloc, la Sra. Lobao Andrés va fer una breu recensió de la Sentència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (STJUE) C-588/16, d'1 de març de 2018, del cas Mahnkopf, que va resoldre el problema que es va plantejar quan una vídua alemanya va sol·licitar l'emissió d'un CSE per tal de poder inscriure al seu nom un bé immoble que el seu marit —també ciutadà alemany— tenia a Suècia. Els hereus del mencionat immoble eren ella i els fills de la parella, segons les normes previstes pel Codi civil alemany (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB) per a la successió intestada, i el règim econòmic del matrimoni era el de participació en els guanys (*Zugewinn-gemeinschaft*). La vídua volia inscriure la meitat de l'immoble al seu favor i l'altra meitat a favor dels seus fills, i per a accedir al Registre de la Propietat suec va creure convenient demanar l'emissió del CSE. El problema pròpiament dit sorgí quan l'autoritat competent alemanya va denegar l'expedició del CSE perquè la vídua havia obtingut una quarta part de l'immoble a través de la successió del seu marit i l'altra quarta part a través de la liquidació del règim econòmic matrimonial en els termes previstos en l'article 1371(1) BGB, que preveu que la quarta part de l'herència que correspon al cònjuge supervivent segons les normes sobre successió intestada es vegi incrementada en una quarta part addicional si, a més, els cònjuges estaven casats sota el règim legal alemany de participació en els guanys.⁸ És a dir, el tribunal competent per a l'expedició del CSE informa la vídua que només pot certificar a través de dit instrument una quart part de la propietat de l'immoble: la quarta part que li pertoca en virtut de les normes de naturalesa estrictament successòria.

8. Adjunto el text en català de l'article 1371(1) BGB. La traducció és meua:

Article 1371. Igualació dels guanys acumulats en cas de mort

Si el règim matrimonial s'extingeix com a conseqüència de la mort d'un cònjuge, la igualació dels guanys acumulats té lloc a través de l'increment, en un quart del cabal relict, de la quota que rep el cònjuge supervivent com a conseqüència de l'obertura de la successió intestada; és irrellevant a aquest efecte si els cònjuges, en el cas concret, han acumulat guanys o no.

Finalment, el tribunal alemany decideix elevar una qüestió prejudicial al Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE), que conclou que, «a l'efecte del Reglament» (i sense qualificar si per al dret alemany intern la institució considerada en l'article 1371(1) BGB té caràcter successori o familiar), la quarta part de la propietat que li és atorgada a través de la liquidació del règim econòmic matrimonial és de naturalesa innegablement successòria, atès que el repartiment de la quarta part addicional a favor de la vídua previst per l'article 1371 BGB té lloc, precisament, com a conseqüència de la mort del marit (*mortis causa*).

A continuació, el Sr. Fontanellas i Morell va matisar que l'asseveració del TJUE en aquest cas és jurídicament dubtosa, ja que la pròpia jurisprudència del Tribunal Federal de Justícia d'Alemanya (*Bundesgerichtshof*) estableix que, a l'efecte del dret alemany, la disposició considerada en l'article 1371(1) BGB és una norma de naturalesa estrictament familiar, i no de caire successori. Per tant, afirma que la STJUE del cas Mankoff es fonamenta en criteris polítics i procedimentals i es focalitza més a ampliar l'espectre d'utilitat del CSE que a apuntalar la seva decisió sobre veritables criteris jurídics substantius.

La Dra. Ginebra Molins va ser l'encarregada de posar fi a l'última ronda de ponències amb la seva intervenció sobre els criteris de determinació de la llei aplicable als drets del cònjuge vidu segons els reglaments europeus i a la problemàtica derivada de l'existència d'estats plurilegislatius en el si de la Unió Europea. Essencialment, la professora Ginebra va enunciar els trets bàsics que preveu el Reglament triple de successions a l'hora de regular la determinació de la llei aplicable en els estats plurilegislatius. Va indicar que l'article 36 del Reglament mencionat estableix que el *conflictus legum* entre els diferents ordenaments jurídics que conviuen a l'interior de l'estat plurilegislatiu s'ha de solucionar d'acord amb les normes de conflicte que prevegi la legislació nacional. Va afirmar, doncs, que l'article 36 del Reglament ens remet necessàriament als articles 16.1 i 9.8 CC, ja que no pot entendre's que les normes de conflicte de lleis contingudes en el títol preliminar del CC hagin quedat desplaçades, en virtut del principi de primacia del dret europeu i del principi *lex posterior derogat priori*, per les normes de conflicte de lleis que considera el Reglament triple de successions (tesi de la remissió estàtica). Va ressenyar, a més, que aquesta conclusió queda reforçada per la jurisprudència dels tribunals espanyols, que s'inclinen de manera unànime a favor d'aquesta tesi de la remissió estàtica.

En última instància, Ginebra va emfatitzar que el Tribunal Suprem ha posat fi al dubte hermenèutic sobre l'incís final de l'article 9.8 CC (relatiu al fet que els drets del cònjuge supervivent en la successió de la seva parella finada es regeixen per la llei aplicable a la unió matrimonial, i no per la llei aplicable a la successió) mitjançant les seves sentències de 28 d'abril de 2014 i 16 de març de 2016, que dictaminen que, efectivament, la interpretació que ha de prevaldre és la literal, i que els drets que emparen el cònjuge supervivent per raó de la mort de la seva parella són els que fixi la llei apli-

cable al matrimoni,⁹ en el que constitueix una excepció a la regla general del principi d'unitat de la successió.

Estava previst que participessin en la conferència de clausura de la jornada el Dr. Lluís Puig Ferriol, catedràtic de Dret Civil de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), la Dra. Alegria Borràs Rodríguez, catedràtica de Dret Internacional Privat de la Universitat de Còrdova i de la UAB, i la Sra. Encarnació Roca Trias, catedràtica de Dret Civil de la UB i actual vicepresidenta del Tribunal Constitucional. Tristament, el Dr. Puig Ferriol i la Dra. Borràs Rodríguez no van poder ser presents a la jornada per motius de salut, de manera que la cloenda va quedar a les mans de la Dra. Roca Trias, que va ser presentada pel Sr. Francesc Vega Sala, veteraníssim advocat amb una gran experiència en l'àmbit del dret de família i president honorífic de la SCAF.

La ponent va començar la seva intervenció destacant l'importantíssim paper que està tenint la Unió Europea en la resolució d'una sèrie de problemes relatius a les matèries tractades en la jornada i que tradicionalment eren problemes d'abast intern, com ara les successions i el règim econòmic matrimonial. Precisament per això, opina que s'haurien de reformar els plans docents del grau de Dret a fi de reforçar els coneixements de l'alumnat en dret europeu.

La Dra. Roca creu que la modernització i l'adaptació del dret de successions han de fonamentar-se en un estudi sociològic i econòmic seriós del qual verament s'infeixi de quina manera ha canviat la configuració de les famílies espanyoles i catalanes, com s'han vist afectades econòmicament i quins aspectes de la regulació de l'impost de successions tenen i han tingut influència o impacte en aquesta afectació econòmica.

També va ressenyar que, en aquesta tasca, és importantíssim partir d'una visió del dret civil constitucional que tingui en consideració la configuració del dret a la propietat i el dret a l'herència com a drets que compleixen una funció social de caràcter essencial, segons l'article 33 CE. No obstant això, diu, el dret de successions no és només una disciplina jurídica amb un alt grau d'especialització tècnica, sinó que sempre ha tingut una dimensió social i econòmica cabdal, tal com demostra la constitució que zelava la conservació de les cases principals, signada pel rei Felip III durant les Corts celebrades a Monsó l'any 1585, la qual instaurava una disminució de la quantia de la llegítima i permetia el seu pagament en béns o en diners (llegítima *pars valoris*).

De fet, afirma la Dra. Roca, la discussió relativa a la conveniència de la supressió o reducció de la llegítima és una discussió completament actual a tot Europa. Així, va distanciar-se de la tesi recollida per la Sentència del Tribunal Federal de Justícia d'Alemanya de 19 d'abril de 2015 (que va resoldre que la llegítima prevista per la llei successòria alemanya és un valor protegit constitucionalment del qual no es pot

---

9. En el mateix sentit es pronuncien, segons la Dra. Ginebra Molins, la RDGRN de 29 de juliol de 2015 i les sentències de l'Audiència Provincial de les Illes Balears de 3 de juliol i 21 d'octubre de 2017.

privar els descendents encara que no en tinguin necessitat) i va concloure que en els nostres dies ha desaparegut la funció primigènia de la llegítima com a conseqüència de la concurrència d'una miriada de factors: l'allargament de l'esperança de vida (que fa que els hereus i els legitimaris cada vegada tardin més a rebre l'herència dels seus progenitors), la forta inversió que fan les famílies en la formació dels fills durant els primers anys de la seva vida, la naturalesa dels béns que formen el patrimoni hereditari (compost generalment per menys béns immobles que antigament i els quals són substituïts per béns de caràcter més dinàmic), etcètera. Roca considera que una llegítima de dos terços, com la que considera el Codi civil espanyol, constitueix una vinculació excessiva del patrimoni que recorda els *mayorazgos* feudals i que hauria de ser substituïda per una llegítima curta a l'estil de la regulada en el llibre quart del Codi civil de Catalunya. Fins i tot planteja que potser seria convenient treballar per a la construcció d'un règim jurídic que prevegi la desaparició gradual de la llegítima, amb certes excepcions per a situacions en què tinguin un paper persones especialment vulnerables, com els casos en què hi ha descendents o parents col·laterals amb la capacitat disminuïda, o el cas de matrimonis de llarguíssima durada en què la mort d'un dels cònjuges provoca al supervivent una situació d'absolut desvaliment.

Sens dubte, la ponència de la Sra. Roca Trias fou un sòlid punt i final per a una jornada extraordinàriament profitosa i enriquidora, que contribueix que puguem veure el nostre dret civil des de nous punts de vista. Esperem que, amb una mica de sort i d'esforç, la celebració d'aquesta jornada tingui continuïtat durant els pròxims anys.

Enrique Peruga Pérez
Advocat